

РЕЦЕНЗІЯ

доцента кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України,
кандидата юридичних наук, доцента **ГОРІСЛАВСЬКОЇ Інни Вікторівни**
на дисертацію **ПРИЗА Олександра Олександровича**
на тему: **«Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання
цивільно-правових зобов'язань суб'єктів агробізнесу»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»
галузі знань 08 «Право»

Актуальність обраної теми дослідження. Актуальність дослідження довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу зумовлена сучасними тенденціями розвитку аграрного сектору економіки та необхідністю вдосконалення правових механізмів гарантування належного виконання договірних зобов'язань. Умови воєнного стану, нестабільність економічних процесів, коливання ринку сільськогосподарської продукції та обмежений доступ аграрних товаровиробників до фінансових ресурсів обумовлюють потребу у впровадженні ефективних інструментів захисту прав кредиторів і мінімізації ризиків невиконання зобов'язань. Одним із таких інструментів виступає довірча власність, яка поєднує елементи речово-правового та зобов'язально-правового регулювання.

Особливої актуальності зазначене питання набуває у сфері агробізнесу, де предметом забезпечення нерідко виступають земельні ділянки, майбутній урожай, сільськогосподарська техніка, продукція або інші активи, що мають стратегічне значення для функціонування аграрного підприємства. Використання довірчої власності дозволяє підвищити рівень гарантій для кредитора порівняно з традиційними способами забезпечення виконання зобов'язань, зокрема заставою чи іпотекою, а також сприяє оперативності захисту майнових інтересів сторін.

Крім того, актуальність теми обумовлена недостатнім рівнем наукової розробленості правової природи довірчої власності в українській цивілістичній доктрині та неоднозначністю практики застосування відповідних норм законодавства. Незважаючи на запровадження інституту довірчої власності до цивільного законодавства України, на практиці виникають численні питання щодо співвідношення довірчої власності з іншими речовими правами, порядку реалізації прав довірчого власника, меж захисту прав боржника та особливостей використання такого механізму у сфері аграрних правовідносин. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до п. 1.14 Пріоритетних напрямів фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки від 26.03.2021 р. № 12-21, а також з тематикою наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України, зокрема

темою «Механізм державної влади в правовій державі» (номер державної реєстрації 0115U006024).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. З огляду на незначну кількість комплексних дисертаційних досліджень про довірчу власність як спосіб забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу, рецензована дисертація має високий рівень новизни. Викладені в дисертації наукові твердження, висновки та рекомендації належним чином підтверджені автором, є результатом акумульованих наукових ідей, поглядів провідних науковців та положень чинних нормативно-правових актів. Висновки відповідають поставленим цілям роботи, що досягнуто завдяки обґрунтованому вибору методології дослідження. У рецензованій дисертації було використано широкий спектр методів, у тому числі діалектичний – застосовано для забезпечення дослідження, аналізу та обґрунтування основоположних правових категорій, що використовувалися при проведенні дисертаційного дослідження (розділи 1, 2, 3); формально-юридичний – застосовувався для дослідження і визначення змістовного наповнення норм права шляхом використання логічних інструментів та прийомів, оснований на законах формальної логіки (розділ 1, 2, 3); порівняльно-правовий – використовувався з метою порівняння різних форм довірчої власності, а саме трасту, довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання та довірчої власності за договором про управління майном (розділ 1); аналізу та синтезу – використовувався для формування логічних умовиводів в процесі обґрунтування позицій автора та критичних висновків щодо окремих положень науково-практичного характеру (розділ 1, 2, 3) та інші.

Мета дисертаційного дослідження полягає у комплексному теоретико-правовому аналізі довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу на основі чинного цивільного та земельного законодавства України, а також формування загальнотеоретичних підходів та рекомендацій науково-практичного характеру щодо удосконалення правового регулювання інституту довірчої забезпечувальної власності для забезпечення ефективності механізму функціонування суб'єктів агробізнесу.

Структура дисертації цілком відповідає поставленій меті та завданням наукового дослідження, обґрунтовується особливостями предмета й об'єкта дисертаційного дослідження й включає в себе анотацію, список опублікованих праць за темою дисертації, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додаток. Це свідчить, що рівень виконання поставленого перед автором наукового завдання та освоєння методології наукової діяльності є належним.

Вступ містить визначення й обґрунтування актуальності теми дослідження; зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями, з науковими програмами, планами, темами; визначення мети і завдань дослідження, предмета й об'єкта дослідження, його методів; обґрунтування наукової новизни отриманих результатів.

У **першому розділі** приділено увагу розкриттю правової природи довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання та особливостей такого інституту, його співвідношення зі схожими способами забезпечення виконання зобов'язання, такими як іпотека, та визначення ролі і місця довірчої власності в договірних відносинах суб'єктів агробізнесу. Обґрунтовується визначення довірчої власності як окремого правового титулу і виступає у вигляді самостійної правової конструкції, що визначає особливий режим реалізації правомочностей власника на майно, яке є об'єктом довірчої власності. Досліджується еволюція інституту довірчої власності у сфері агробізнесу та зарубіжний досвід правового регулювання інституту довірчої власності, зокрема США, Канади, Франції, Румунії та Німеччини.

У **другому розділі** автор визначає правовий статус суб'єктів агробізнесу як учасників правовідносин, що виникають у межах договору про встановлення довірчої власності та зауважує, що визначальним для правового статусу суб'єкта агробізнесу є не конкретна організаційно-правова форма, а безпосередньо вид господарської діяльності. Узагальнено та сформульовано систему прав та обов'язків суб'єкта агробізнесу як довірчого засновника за договором про встановлення довірчої власності. Проаналізовано динаміку договору про встановлення довірчої власності у механізмі забезпечення виконання зобов'язань суб'єктів агробізнесу. Автором доцільно аналізується механізм реалізації майнових прав довірчого власника у випадку неналежного виконання зобов'язання довірчим засновником.

Третій розділ відведено автором для дослідження окремих проблемних питань у використанні інституту довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу. Аналізується правовий режим земельної ділянки як особливого об'єкту довірчої власності у сфері агробізнесу через необхідність ефективного та повноцінного функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення. Водночас автор обґрунтовано висловлює позицію про те, що довірчу власність на земельну ділянку як спосіб забезпечення виконання зобов'язання можна позиціонувати як ефективний інструмент підвищення рівня кредитування суб'єктів агробізнесу виключно у випадку досягнення балансу між майновими потребами кредитора приватного характеру та публічними засадами охорони земельних ресурсів. Зроблена вдала спроба з формування напрямів удосконалення законодавства щодо інституту довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язань суб'єктів агробізнесу.

У **висновках** сформульовано авторські позиції, що кореспондуються з задачами дисертаційного дослідження про довірчу власність як спосіб забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу. Сформульовані висновки є цілісним викладом здобутих та випрацьованих при проведенні дослідження обґрунтованих наукових положень, які містять теоретичні та практичні рекомендації, спрямовані на покращення правового регулювання

та правозастосування довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Дисертаційне дослідження може бути використано з метою подальших теоретичних досліджень та в цілях удосконалення практичних заходів щодо застосуванню довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктів агробізнесу. У правотворчій діяльності – з метою удосконалення норм чинного цивільного та земельного законодавства України в контексті правової регламентації довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання; у правозастосуванні – результати дисертаційного дослідження можуть бути покладені в основу удосконалення правового регулювання використання довірчої власності як способу забезпечення виконання зобов'язання суб'єктами агробізнесу.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 7 наукових працях, з яких 3 статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 4 тези наукових доповідей. Вказані публікації чітко та цілком відображають основні наукові положення та досягнення проведеного дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які подано автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення:

1. У межах дисертаційного дослідження (с. 39, 42, 106) здобувач використовує правову категорію «фідуціарний правочин», не розкриваючи при цьому її змістовного наповнення. З урахуванням пропозиції у межах процесу рекодифікації Цивільного кодексу України та їх об'єднання під назвою «Фідуціарні правочини» виникає потреба у формулюванні авторського визначення такого поняття через окреслення ознак чи критеріїв відмежування фідуціарних правочинів від інших видів правочинів.

2. У пункті 4 новизни рівня «Вперше» запропоновано встановити обов'язок довірчого власника здійснювати перевірку порядку використання земельної ділянки як об'єкту довірчої власності, оскільки в процесі використання та експлуатації земельної ділянки землекористувачем можуть бути вчинені дії, які містять ознаки правопорушень. Потребує додаткового обґрунтування правовий механізм проведення таких перевірок та відповідальність за невиконання такого обов'язку.

3. У контексті пункту 5 наукової новизни рівня «Вперше» і в межах дисертаційного дослідження та на с. 97–98, де здобувач робить висновок «...існують всі підстави визначити належним способом захисту прав в такому випадку віндикаційний позов, а не позов про визнання права власності...» вбачається необхідність уточнити співвідношення віндиційного та негативного позову для визначення належного способу захисту порушених прав суб'єкта агробізнесу в довірчих забезпечувальних правовідносинах.

4. На с. 107 автор робить висновок «договір про встановлення довірчої власності – це фидуціарний правочин, яким встановлюється особливий правовий титул, а саме довірча власність, з метою забезпечення виконання кредитного зобов'язання або зобов'язання за договором позики». Таке твердження є дискусійним та потребує додаткового обґрунтування в частині співвідношення «правового титулу» та «договору».

5. На с. 111 автор вносить пропозицію з визначення вичерпного переліку істотних умов договору встановлення довірчої власності, зокрема «...предмет договору про встановлення довірчої власності; права та обов'язки сторін договору про встановлення довірчої власності; порядок користування об'єктом довірчої власності; порядок та строки задоволення майнових прав довірчого власника; припинення довірчої власності». Вбачається за доцільне не обмежувати перелік істотних умов договору встановлення довірчої власності з урахуванням параграфу 8 Цивільного кодексу України.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Зміст роботи відображає основні положення дисертації. Дисертаційне дослідження не містить порушень академічної доброчесності. Результати наукової роботи повно викладені в опублікованих здобувачем наукових публікаціях. Особливо відзначаємо значну цінність та актуальність рецензованої наукової праці, її академічне й прикладне значення.

Отже, дисертація на тему: «Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань суб'єктів агробізнесу» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Приз Олександр Олександрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Рецензент доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України, кандидат юридичних наук, доцент Інна ГОРІСЛАВСЬКА